

2006 йил 31 августдан
чоп этила бошлаган

Ижтимоий-сиёсий газета

БОЛАЛАРНИ “СОТКА” ДАН ҚАНДАЙ

Депутат
минбари

ҚУТҚАРИШ МУМКИН?

Бугунги кунда замонавий технологияларни билиш, улардан самарали фойдаланиш ижобий ҳолат. Лекин касаллик даражасида тобеланиб қолиш нафақат болалар, балки катталарнинг ҳам ҳаёт тарзи, фикрлаши, ҳатто ахлоқига салбий таъсир қилади.

2

Эй, умри азиз

ТАЗАРРУНИНГ ЎЗИ ЕТАРЛИМИ?

Қадимги Мисрликларда “Бир одамни икки марта ўлдириб бўлмайди” деган мақол бўлган. Дунёнинг атоқли ҳуқуқшуносларидан бирининг фикрига кўра ушбу мақол халқаро ҳуқуқнинг “Бир жиноятга икки марта жазо тайинлаш ножоиз” деган ниҳоятда муҳим тамойилларидан бири учун асос сифатида хизмат қилган.

Балки дунёнинг бошқа ҳудудлари ва аксарият одамларга нисбатан шундай бўлгандир. Аммо, яқин ўтмишимизнинг ёрқин сиймоларидан бири Ҳамза Ҳақимзода Ниёзийга нисбатан бу мақолни ҳозирча қўллаб бўлмайди...

Бугунги кунда ҳам “Ҳамза ким эди: даҳрийми ёки диндорми?”, “У миллатпарвар жадидми ёки большевикларга сотилган зиёлими?”, “Агар Ҳамза 1929 йилда Шоҳимардонда ўлдирилмаганида советларнинг 30 йиллардаги қатағони уни четлаб ўтармиди?” деган саволларга дуч келиш мумкин. Бу борада турли қарашлар, хилма-хил фикр ва ёндашувлар мавжуд.

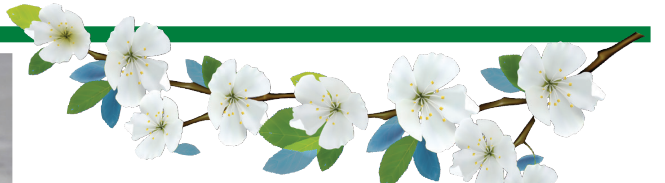
Адабиётшунос Салоҳиддин Мамажоновнинг истиқлолнинг илк йилларида “Ўзбек тили ва

адабиёти” журналида чоп этилган “Ҳамза ва жадидчилик” номли мақоласида таъкидланишича, Октябрь воқеасидан сўнг барча жадидлар – Мунавварқори, Фитрат, Қодирий, Чўлпон, Авлоний, Ҳамза – ҳамма-ҳаммаси шўролар ташкилотларида ишлай бошладилар, шу инқилобда ўзларининг орзу-армонларининг рўёбга чиқишига ишондилар. Кўп ўтмай фуқаролар уруши даври бошлангач ва майда миллатларга миллий мустақиллик, эркинлик берилмаяжани сезишгач, булар ўйлаган нарсалари сароб бўлиб чиққанлигини билдилар ва кўпчилиги халқ озодлиги учун курашувчилар томонига ўтдилар.

Шўро ҳукумати фуқаролар уруши тугаб-тугамай бирин-кетин бу зотларни қувғин қилиб, қамай бошлади ва кўп ўтмай улар қатл этилдилар. Ҳамза эса бирор жойда қўним билмади, унинг учун бирор жойда муқим, тинч ишлашга имкон берилмади. Унинг диққатида нозу неъматни яратувчи ишчи-деҳқонни улуғлаш, хотин-қизларни эрка, ўзининг инсонийлигини намойиш қилишга чорлаш ва айниқса маърифат, маданиятни мадҳ этиш туради. Ушбу иқтибос муаллифи назарида Ҳамза барча мулки ва иқтидорини халққа бағишлаган, миллат тақдири ҳақида қуюниб ёзган, бутун эътиборини жаҳолатга қарши курашга қаратган зиёли инсон бўлган.

(Давоми 4-5-саҳифаларда)

АТРОФДА БАҲОР ...

Эътибор берганмисиз: баҳорда ҳамма кўнгилчан бўлиб қолади. Тажанглик, асабийлик одамларни тарк этгандай туюлади. Узоқ давом этган қишдан сўнг баҳорнинг илиқ хавоси, кўёшнинг қизғин нурлари одамлар асабига ором, дилига енгиллик бахш этади. Шундай фараҳли кунларнинг бирида ёш олим Мансур Бегматов институтдан хурсанд бўлиб чиқди. Илмий кенгашда китоби юқори баҳоланиб, нашрга тавсия қилинди.

Муҳокамани, айниқса Муса Иброҳимовнинг оғир-вазмин, ҳар бир сўзида олам-олам мазмун томиб турган нутқини эслгани сари Мансурнинг кўнгли тоғдай кўтариларди. «Наشريётда нима дейишаркин? Чикаришармикан ишқилиб? Домла ёрдам бераман дедиларку.»

Мансур шу хаёллар билан бекаатга етиб келганини, ҳатто трамвайга қандай чиққанини сезмай қолди.

— Амаки, ўтиринг.

Буни Мансур эшитмади, эшитса ҳам ўзига айтилганини пайқамади. Бошқа бировга жой бераётган бўлса керак. Амаки деди-ку. У туткични ушлаганча трамвай ойнасидан ташқарига қараб, хаёл суриб кетаверди.

Биров тирсагига туртди. Хаёли бўлиниб етганга қаради. Паст бўйли, озгин, жингалак сочлари пешонасини қоплаган, бир қарашдаёқ жуда чакқон ва эпчиллиги сезилиб турган йигит Мансурга муурожаат қилди:

— Ўтириб олинг, амаки.

Мансур бир дам саросимага тушиб қолди. Алланима хаёлига чакмоқдай урилди. Миясини турфа фикрлар чулғади. Аммо уларнинг биронтасини на илғаб олди, на идрок қилди, на хотирасида қолди.

— Раҳмат... ўтираверинг бемалол, — деди таррадудланиб. Шу дам трамвай қаттиқ тормоз бериб, илкис тўхтади-ю, Мансур олдинда турган семиз, иссиқдан терлаб-пишиб кетган гавдали хотинга бориб урилди.

Хотин Мансурга ўқрайиб қаради:

— Ўзингни тутиб турсанг-чи. Нима ёшроғи топилмадимми?

— Кечирасиз... Ахир мен жўрттага қилганим йўқ-ку.

— Жўрттагаям қил бўлмаса...

Жингалак соч йигит Мансурнинг биллагидан олди.

— Қўйсангиз-чи, амаки, булар билан тенг бўлиб ўтирасизми? Асабингизни бузманг, тез қариб қоласиз. Ўтиринг ундан кўра.

Йигитнинг гапи Мансурга ғалати таъсир қилди. «Тавба, ўзи ёшгина йигиту гапларини қара. Насихат қилади-я...»

Мансур йигитга раҳмат айтиб, бўш ўринга ўтирди. Қаппайган портфелини тиззасига қўйди. «Қизиқ, амаки дейди-я. Демак, ўттизга бормай амаки бўпман-да». У хаёлан ўзини кўзгуга солди. Сочлари сийрак, кўзининг четларида икки-та-учта ажин ҳам бор. Тўла гавдаси, билинар-билинемас бакбақаси чиндан ҳам уни улуғсифат қилиб кўрсатади. «Нимадан экан бу? — ўйлади Мансур. — Чекмасам, бошқалардай ичавермасам... Оилам ҳам, худога шукур, тинч. Хотиним бечора-ку, эргаю кеч атрофимда гирдиқапалак...»

...Мансур серфарзанд оилада туғилди. Урушдан кейинги йиллар. Ҳали ҳаммаям ўзини ўнглаб ололмаган. Мансур ҳам уруш захматларини, асоратини озгина бўлса-да, тотганлардан.

У баъзи тенгдошларидай шўхликларга, ўйин-кулгига бой болалик йилларини ички бир энтиқиш билан эслаёлмайди. Бундай кунларнинг ўзи кам эди. Болалигини эсласа тирикчилик ташвиши — мол боқиш, машоқ териш, сомон тўплаб, бозорда сотиш тушади ёдига.

(Давоми 8-саҳифада)

(Боши 1-саҳифада)

БОЛАЛАРНИ “СОТКА” ДАН

ҚАНДАЙ ҚУТҚАРИШ МУМКИН?

Кун давомида бир неча соат телефонга тикилиб ўтириш рухий ҳолатнинг ёмонлашуви, жумладан, қизиқувчанлик, ўзини ўзи назорат қилиш, рухий барқарорлик ҳолатининг пасайишига олиб келар экан. Бундай болаларда кузатиладиган яна бир муаммо — улар тенгдошлари билан мулоқот қилиш, чиқишиб кетишда қийналади.

Демак, ҳар нарсанинг меъёри бўлгани каби гаджетлардан фойдаланишда ҳам маълум талаблар бўлиши керак. Зеро, виртуал оламга қаттиқ боғланиб қолиш инсоннинг физиологик ва рухий саломатлигида жиддий муаммолар юзага келтириб чиқариши мумкин.

Лекин шунга қарамай, кўпчилик ота-оналар фарзандларини тинч ўтиришлари учун уларнинг қўлларига смартфон тутқазиб қўймоқда. Болалар қизиқарли ўйинларга бой, турли мультфильмлар кўришнинг имкони бўлган смартфонни қўлларига олишгач, ортиқча овоз чиқармасдан, жимгина телефон билан овуниб қолишади.

Ваҳоланки, биз болалигимизда турли халқ ўйинларини ўйнардик, жисмонан чиниқардик. Бугун техника асрида смартфонлар болаларимиз қўлидаги ўйинчоқ, қўғирчоқ ўрнини эгаллапти. Болаларни смартфонлардан чеклаш

билан муаммони ҳал этиб бўлмайди. Чунки, ҳар қандай тақикланган нарса кишининг унга нисбатан қизиқиши янада ортишига сабаб бўлади.

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, гаджетларга бўлган тобелик даражаси, айниқса, у кичик ёшдан бошлаб шаклланиб келган бўлса, ҳатто нарқоқарамликдан ҳам кучлироқ бўлиши мумкин экан. Сабаби ўсмир ўйнаётган компьютер ва телефон ўйинларидаги образлар, унинг тасаввурига бамисоли тошга ўйилган нақшдек муҳрланиб, унинг онгида бутун умр сақланиб қолади.

Бу нафақат уларнинг ақлий, балки жисмоний ривожланишига ҳам зарар етказмоқда. Бола уч ёшгача бўлган даврда смартфонлар билан эмас, ота-онаси, бобо-бувиси ва бошқа оила аъзолари билан иложи

борича, кўпроқ мулоқотга киришиши зарур. Чунки, бу даврда боланинг дастлабки тушунчалари, мия фаолияти, сўз бойлиги ва бошқа рухий ва жисмоний хислатлари шаклланади.

Бола тарбияси деҳқоннинг далага уруғ сочиши ва ҳосилни кутишига ўхшайди. Уйимизда катта бўлаётган болаларнинг эртага ҳаётга қандай тайёр бўлиши бугунги тарбиямизга боғлиқ. Бу исбот талаб қилмайдиган ҳақиқат.

Умуман олганда, бугунги кунда деярли ҳамма боланинг қўлида уяли алоқа телефони бор. Гаджетлар болаларни таъқиб қилишнинг янги имкониятларини яратди. Лекин ҳамма нарсанинг меъёри бор ва бўлиши ҳам керак. Майли, бола ўзининг тафаккурига озиқ бўлувчи ўйинларини ўйнасин, ахборот-технологияларидан узоқ кетмасин, ақлини ҳам тўлдирсин, фақат чегараси билан.

Мухтор ИБРАГИМОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик
палатаси депутати, Фан, таълим,
маданият ва спорт масалалари
қўмитаси аъзоси

БАРЧА УЧУН МЎЛЖАЛЛАНГАН ТАЪЛИМ

Аҳолининг ярмини ёшлар ташкил қиладиган мамлакатимиз таълим муассасаларида ижтимоий ҳимояга алоҳида эътибор талаб этилади. Шу боис юртимизда ижтимоий ҳимоя ва инклюзив таълимни ривожлантириш бўйича кенг қамровли ишларни амалга оширилмоқда.

Хусусан, инклюзив таълим — яъни алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларни ўқитишни босқичма-босқич ривожлантириб боришга алоҳида аҳамият берилмоқда. Шу мақсадда инклюзив таълим жорий этилган мактаблар сони 415 тага, улардаги ўқувчилар сони 736 нафарга етди. Ушбу таълим жараёнида иштирок этувчи 1 431 нафар педагог ходимнинг малакаси оширилди.

Қорақалпоғистон Республикаси, Андижон ва Фарғона вилоятларида “Меҳрли мактаб” давлат таълим муассасаси филиаллари фаолияти йўлга қўйилиб, уларда 1 172 нафар болалар таълим-тарбия билан қамраб олинди. Етим ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларнинг 153 нафари уй-жой билан таъминланди. 1 105 нафари эса олий таълим муассасаларига давлат гранти асосида ўқишга қабул қилинди.

Алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган (эшитишида нуқсон бор) болалар учун ихтисослаштирилган мактаб ва мактаб-интернатларнинг 2 034 нафар ўқувчилари Республика ихтисослаштирилган педиатрия илмий амалий тиббиёт марказининг малакали шифокорлари томонидан чуқурлаштирилган тиббий кўрикдан ўтказилди. Бундай ўқувчиларнинг

350 нафари бепул эшитиш аппаратлари билан таъминланди.

Булар ҳали ҳаммаси эмас. Шу билан бирга, “Zamin” халқаро жамоат фонди билан ҳамкорликда “Эшитишни хоҳлайман!”, “Zamin creative”, “Zamin education”, “Инклюзив таълим” каби лойиҳалар йўлга қўйилди. Ушбу лойиҳалар доирасида 500 нафардан ортиқ педагог ходимлар, 1 000 нафардан ортиқ ўқувчилар учун ўқув-семинарлар, турли тадбирлар ва IT оромгоҳи ташкил этилди.

Албатта, сўнгги йилларда бу масалага давлат сиёсати даражасида катта эътибор қаратилаётгани бежиз эмас. Чунки ҳар бир боланинг ўзлиги бор. Болалар ҳар хил бўлганлиги билан уларнинг ҳуқуқлари тенг бўлиши лозим. Шу сабабли таълим жараёнида ҳар бир бола учун индивидуал ёндашувни топиш, ҳеч бир ўғил ва қизни эътибордан четда қолдирмаслик лозим.

Бинобарин, ногиронлиги бўлган болалар учун

тўсиқлардан холи ва инклюзив муҳитни яратиш орқали уларнинг тўлиқ ва сифатли таълим олишини таъминлаш — бола ҳуқуқларини амалга оширишнинг самарали йўлларида биридир.

Умуман олганда, биз ижтимоий давлат эканлигимизни энг аввало таълим тизимидаги амалий ишлар билан кўрсатишимиз лозим. Ушбу мақсад нафақат инклюзив таълимни, балки ўқитувчи ва мураббийлар, барча ўқувчилар учун ижтимоий адолатни таъминлашдек ўта долзарб мақсадларни ҳам қамраб олади. Зеро, юртимизда ҳеч бир инсон меҳр ва эътибордан, сифатли таълимдан бебаҳра қолиши мумкин эмас. Ҳар бир фуқаро бахтли ва фаровон ҳаёт кечиришга ҳақлидир.

Феруза НИҒМАТОВА,
Олий Мажлис Қонунчилик палатаси
депутати

“ҲОКИМНИНГ УСТИДАН ЁЗАМИЗ”

Кейинги пайтда фуқаролар мурожаатларига эътибор ва уларнинг ҳаётини яхшилаш борасидаги ишлар тубдан ўзгарди. Тан олиш керак, раҳбарлар одамларнинг мурожаатига юзаки қарамасдан, дардини эшитяпти, уйма-уй юриб, муаммоларини ўрганияпти, уларга ечим топяпти. Бу “Халқ давлат идораларига эмас, давлат идоралари халқимизга хизмат қилиши керак” деган тамойил устувор аҳамиятга эга бўлиб бораётганини кўрсатмоқда.

Аммо танганинг иккинчи томони бўлганидек, орамизда айрим “жамиятдан узилганлар” ҳам борки, бу ислохотлардан тўғри хулоса қилмаяпти, дунёқараши, фикри ўзгармаяпти. Аксинча давлат ёки маҳаллий ҳокимиятга “суяниб” колмоқда. Аҳолидан тушаётган мурожаатларни ўрганиш давомида бунга кўп ғувоҳ бўляпмиз. Яқинда ана шундай мурожаатни ўрганиш мақсадида чекка бир маҳаллага бордик. Худудда ободонлаштириш, ичимлик суви, электр энергияси, йўл ва боғча билан боғлиқ муаммолар йиғилиб қолган экан.

— Маҳалламиздаги ушбу муаммолар бўйича олдин ҳам туман ва вилоят ҳокимликлари, республика ташкилотларига бир неча марта мурожаат қилганмиз, — дейди маҳалла фуқароларидан бири. — Мурожаатларимиздан кейин туман ҳокимлиги томонидан бор-йўғи 2 та янги трансформатор, 100 та темир-бетон устун ўрнатилиб,

1 километр электр тармоғи тортилди. Қолган муаммолар маҳаллий бюджетдан маблағ ажратилса ёки дастурга киритилсагина ҳал бўлар экан. Лекин ҳокимият на пул ажратади, на дастурга киритади. Бу муаммоларни ҳал қилиб беришмаса, ҳокимни устидан юқори ташкилотларга ёзамиз.

Худуддаги масалалар ечими юзасидан масъуллар билан суҳбатлашганимизда, ушбу маҳалладан деярли ҳар ой мурожаат тушишини, муаммолар босқичма-босқич ҳал этилаётгани, қолганлари ҳам режа ва дастур асосида бажарилишини, бироқ одамлар бунга тушунмаётганини айтишди.

Ростдан ҳам маҳаллада муаммолар бор, аммо уларнинг айримларига фуқароларнинг ўзи ечим топса бўларкан. Масалан, ён-атрофни тозалаш, ариқларни қазиш учун бир кун хашар қилинса, ҳал бўладиган иш. Афсуски, баъзи одамлар жон куйдириб меҳнат қилишга, кўчаси-

ни тозалаб, ариқ қазишга ҳам ярамай қолган. Берилаётган ёрдамга шукр қилмай, шартакилик билан мутасадди раҳбарларга дўқ-пўписа, босим ўтказиб, муаммони ҳал қилиб бўлмайди.

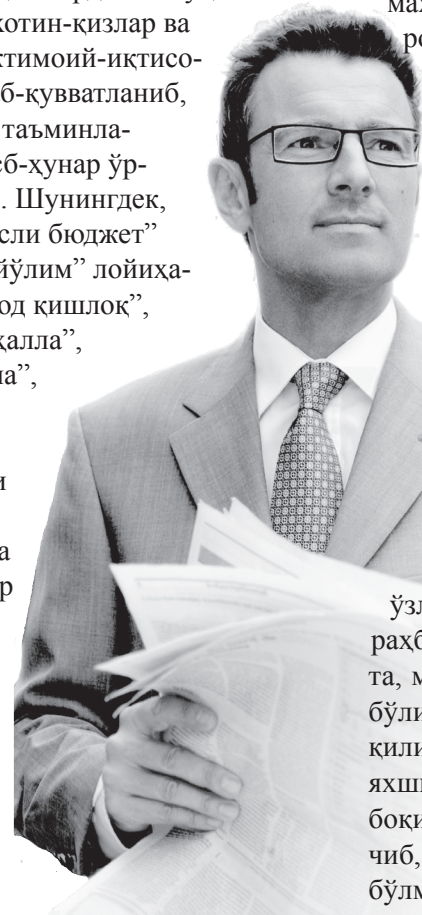
Кейинги пайтда ижтимоий дафтарлар орқали ёрдамга мухтож оилалар, хотин-қизлар ва ёшлар ижтимоий-иктисодий қўллаб-қувватланиб, иш билан таъминланипти, касб-хунар ўргатиляпти. Шунингдек, “Ташаббусли бюджет” “Менинг йўлим” лойиҳалари, “Обод қишлоқ”, “Обод маҳалла”, “Обод кўча”, “Обод хонадон” мезонлари асосида маҳалла ва қишлоқлар инфратузилмаси ҳамда одамларнинг турмуш шароити яхшиланимоқда.

Албатта, бу билан ҳамма

маҳалла обод бўляпти ёки фуқароларнинг бекаму кўст яшаши таъминланиб, мурожаатларга ижобий ечим топиляпти, дейишдан йироқмиз. Бироқ сўнги пайтда яратилаётган имконият ва эътибор натижасида шароити оғир худудлар обод бўлиб, аҳолининг аксарият қисми “аравасини ўзи тортиб”, керак бўлса, ён-атрофидагиларга нафи тегяпти.

Тўғри, ҳамманинг ҳам фарвон ҳаёт кечиргиси келади. Шу боис одамлар бирор муаммога дуч келдими, унга ечим топиш учун биринчи навбатда ўзлари ишонч билдириб танлаган раҳбарлардан умид қилади. Албатта, масъуллар бу ишончга муносиб бўлиб, мурожаатларни ижобий ҳал қилиши керак. Лекин одамлар ҳам яхши яшаш учун ҳаракат қилиши, боқимандалик кайфиятидан воз кечи-б, меҳнатсиз ҳеч нарсага эришиб бўлмастлигини тушуниши керак.

Фазлиддин РЎЗИБОВЕВ.

ҚАДРИНГГА ЙИҒЛАЙМАН, УСТОЗ!

Яқинда ижтимоий тармоқларда ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасидаги низо кўп муҳокамаларга сабаб бўлди. Ўқитувчи аёл болакайни дарсдан чиқармоқчи бўляпти, бола чиқмасликка ҳаракат қиляпти. Шу вазиятда бутун синф шовқин. Яна бир болакай рақсга тушыпти...

Кимдир болаларни қаттиққўллик билан тарбиялаш ғоясини илгари сураётган бўлса, яна биров ўқитувчида педагогик қобилият етишмаётгани ҳақида гапиряпти. Вазият қандай бўлганини аниқ билмаймизку-я, аммо тарқалган ҳолат ачинарли.

Ўқитувчи дарс ўтолмаяпти, дейиш ҳам, болаларнинг ҳаракатини шўхликка йўйиш ҳам мумкин. Бир томонни оқлаб, бошқа томонни қоралашни билмайсан. Аммо, ўқитувчилик касбининг кадри шу бўлдими, деб ҳам ўйлаб қолади одам. Аслида, жамиятнинг энг хавас қиларли қатлами ўқитувчилар бўлиши керак. Бизда эса бу фалсафа тескарисига ишлаётгандек. Ўқитувчи кадри тушиб кетаётгандек. Агар ўқитувчи шу ҳолатда болани урса ҳамма унга ёзғиради. Лекин калтак ҳам тўғри эмас. Нима қилса ҳам бировнинг боласи. Болаларни қандайдир методлар билан тинчлантириш ва жалб қилиш керак.

Сермашакқатликка-ку энг оғир касблиги аниқ, аммо, тобора маломатли касблардан бирига айланиб бораётгани кишини ўйга толдиради. Ота-она битта боласини тарбиялашга асаби дош бермайди-ю, ўзига ўхшаган кўплаб ота-оналарнинг боласини ўқитаётган ўқитувчидан

ёзғиради. Болалар тарбияси йўқлиги учун ўқитувчи айбдор. Мактаб фақат таълимга жавоб берадиган тизимни яратиш пайти ҳам келгандир... Бундай десак ҳам бир томонлама фикр бўлиб қолаётгандек.

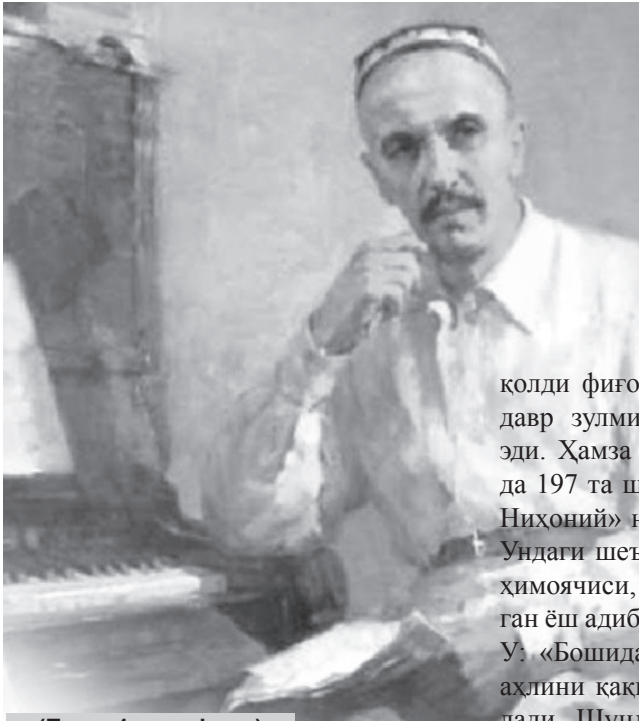
Бу тизимда ечилиши керак бўлган муаммолар жуда кўп. Агар маориф соҳасидаги камчиликлар тўғрилansa, албатта, бошқа соҳалар ривожлана боради. Энг аввало ислохотни мактабдан бошламоқ керакдир. Фикримизча, дастлабки қилиш керак бўлган ишлардан бири унинг нуфузини оширишдир. Балки орган ходимларига берилаётган имтиёزلарни ўқитувчиларга ҳам жорий қилиш керакдир. Ўқитувчи ҳам маънавият ва билим чегарачиси ҳамда пойдевор кўювчи

бинокордир. Қайсики тараққий этган давлатнинг ривожланиш сабабини суриштирсак, ҳаммасининг асосий омили илмга бўлган ҳурмат ва қизиқишдир. Албатта, илмни ўқитувчи беради. Демак, тараққий этган жамиятларда захматқашмуаллимларнинг меҳнати қадрланади.

Имтиёз бергандан кейин бу соҳа ходимларини ҳам жиддий саралаб олиш керак, ҳуқуқни ҳимоя қилувчи ва тинчликни сақловчи органлар ходимлари ёхуд санъаткорларни тайёрлайдиган олийгоҳларда неча синовлар асосида ўқишга қабул қилинади. Ўқитувчиликка тайёрлайдиган таълим муассасаларига ҳам ўша талабни қўйиш пайти келгандир. Ўқитувчилик ҳам бир иқтидордир. Билим бўлгани билан педагогикани билмаса, менимча ўқитувчи қўзлаган мақсадига етолмайди. Акси бўлса, нур устига аъло нур!

Зикрилла МАМАТОВ

(Боши 1-саҳифада)

ТАЗАРРУНИНГ ЎЗИ ЕТАРЛИМИ?

колди фиғону оху-зор ичра”, — дея давр зулми, фожеасидан зорланган эди. Ҳамза 1903-1904 йиллар орасида 197 та шеър яратиб, уни «Девони Нихоний» номи билан чоп эттиради. Ундаги шеърларда ҳам ўз халқининг ҳимоячиси, зулмга қарши исён кўтарган ёш адиб сифатида намоён бўлади. У: «Бошида посбони йўқ деб, етим аҳлини қақшатма», — дея хитоб қилади. Шундай қилиб, у демократик адабиётнинг ёш бир вакили сифатида кўзга ташланади.

Ёшлиги табибчилик билан шуғулланувчи отасининг хон саройига таклиф қилиниши муносабати билан Кўкон шаҳрида ўтди. Бу шаҳарда яшаётган рус болалари билан дўстлашди, рус тилини ўрганди. Улар орасидан бир рус қизни севиб, унга уйланди. Гарчи, қизни отасининг ёрдами билан ислом динига ўтказиб, шариат қоидаларига кўра никоҳ ўқитиб уйланган бўлса-да, дин пешволарининг қаҳр-ғазабига учради. Охири ўзини оқлаш учун ҳаж сафарига отланиб, Макка ва Мадинани зиёрат қилиб келди. Аммо шунда ҳам уни тинч қўймадилар. Жамиятда, ҳаётда юз бераётган янгиликларни куйлагани, замондошларини илм-маърифатга чорлаб, янги усул мактаблари очгани, газета-журналлар нашр қилиб, халқни ўз ҳақ-ҳуқуқини англашга, ўзини миллат сифатида таниб, тили, тарихи, динини асрашга, эрк ва озодликка, саводли бўлишга даъват этгани учун тагин қаршилиқка учради (1913-1918 й.). Бироқ бу қаршилиқларга қарамай, қаерда, қандай вазиятда бўлмасин, илм-маърифат нури билан халқининг кўзини очишга ҳаракат қилаверди. Болалар учун Тошкент, Кўкон, Марғилон, Наманган, Фарғона, Хива, Хўжайли шаҳарларида янги усул мактаблари, интернатлар очди, катталарни саводли қилиш ниятида ўқув машғулоти ташкил этди.

Ҳамза Ҳакимзоданинг умр китобида энг омадли давр ҳам, омадсиз йиллар ҳам ўтган асрнинг 20-йиллари бўлди десак, хато бўлмас. Октябрь тўнтаришининг дастлабки йилларида аллома ижод ва ижтимоий ҳаётда ниҳоятда фаоллик кўрсатди. XX аср аввалидан юртининг озод, халқининг маърифатли бўлишини астойдил ис-таб, амалий фаолиятга киришган Ҳамза дастлаб февраль, кўп ўтмай рўй берган октябрь тўнтаришларини шоду хуррамлик ва катта орзу-умидлар билан қарши олгани рост. Айниқса, шўроларнинг халққа ер, тинчлик, миллатларга ўз тақдирини ўзи ҳал этиш ҳуқуқини бериши тўғрисидаги кип-қизил шиорлари унинг айни кўнглидаги орзуси эди. Шунинг учун Ҳамза ҳам ҳаммаслақлари Авлоний, Фитрат, Қодирий, Чўлпон сингари ана шундай “халқпарвар, илмпарвар,

адолатли” ҳукуматга астойдил хизмат қилишга киришди. Ўз ташаббуси билан кўплаб мактаблар, курслар очди, ҳукумат топшириғига кўра махсус ташкил этилган 2-агитпоездда бутун республика бўйлаб, инқилоб берган “озодлик”ни тарғиб қилди. Ҳамзанинг ижтимоий фаоллигини кўрган ҳукумат уни янада рағбатлантириш, ўз “одами” қилиб олиш ниятида мамлакатда биринчи бўлиб унга “Ўзбекистон халқ муҳбири” унвонини берди, бир умрлик пенсия тайинлади (Ўзбекистон Марказий ижроия кўмитасининг 1926 йил 27 февралдаги қарори).

Бундан руҳланган Ҳамза янада астойдил ишга киришди, ўзини энг хавфли жабҳаларда иш олиб боришга масъул деб билди. Й.Охунбобоев ёрдамида Шохимардонга келди, ўзини ўтга-чўққа урди, эҳтиёткорликни унутди. Бунинг учун фитна қурбони бўлди. Албатта, унинг барча ишлари ҳам осонликча битавермаган.

Гарчи ҳукумат топшириғи билан юрган бўлса-да, анча-мунча чеклаш ва тазйикларга учради, оч-наҳор, уй-жойсиз, ойликсиз ишлашга мажбур бўлди. Унинг 1920-29-йиллар оралиғида турли ҳукумат ташкилотларига, расмий раҳбарлар ва дўстларига ёзган мактубларида драмгруппа аъзолари учун маблағ ажратилмаётгани, улар оч-наҳор ишлашга мажбур бўлаётгани, Хўжайлида ташкил қилган мактаб-интернат ўқувчиларига яратилган шароит нобоплиги, уларга озиқ-овқат, кийим-кечак етишмаётгани, ўзи ҳам вақтида ойлик-маош ва пенсияни ололмаётгани, бунинг устига улар ой сайин камайиб кетаётгани туфайли оила аъзоларини боқиш, кийинтириш, шахсий турар-жойи бўлмаганидан ижара ҳақини вақтида тўлай олмаётгани аён бўлади.

Мактубларнинг аксарияти республика ижроия кўмитасига, қасба шўросининг хўжалик шўъбасига, Бухоро, Фарғона округлари фирқа кўмиталарига, Охунбобоев, Ўлмасбобоев сингари раҳбарларга йўлланган. Булар орасида айниқса, Ўлмасбобоев номига юборган хатида (1928 йил 5 февраль) “уйимда бир сиким ун, бир қабза ўтин, эйнимда на оилам, на болам учун бир тўн йўқ. Изиллашиб пул сўрасак, бизга тескари қарайдилар. Мана шундай воқеалар ўн йиллардан бери минг қабат бўлиб” кетганини ёзадики, беихтиёр унинг аҳволига ачиниш кетасиз.

Кейинги йилларда Ҳамза Ҳакимзода халокатининг тафсилотлари тўғрисида ҳам янги маълумотлар топилди ва эълон қилинди. Мустақиллик шарофати билан 70 йил мобайнида сир тутилган суд материалларини ўрганиш натижасида унинг шайхлар томонидан тошбўрон қилинмагани

аниқланди. Фарғоналик ҳуқуқшунос М.Шералиев “анча йиллардан буён Шохимардонда яшаб, у ердаги кексалар билан суҳбатлашувлар, айрим архив ҳужжатлари билан танишиш жараёнида Ҳамза Ҳакимзода халокатининг сабабларини очишга, бу сирли ўлим юзасидаги пардани кўтаришга” муваффақ бўлди. Унинг ёзишича, “Ҳамзани икки киши – Болта ўғри билан Ёдгор ўғри ўлдирган. Қотилликка маиший асосда келиб чиққан тўқнашув сабаб бўлган”. Бундан Шўро ҳукумати усталик билан фойдаланиб, динни таъқиқлаш, руҳоний уламоларни йўқ қилиш, халқни қўрқитиб олиш мақсадида фойдаланган.

Қатағонга асос ҳам етарли эди. Маълум бўлишича, Ҳамза Ҳакимзода ўлдирилишидан бир неча ой муқаддам Шохимардондаги бир гуруҳ уламолардан ўша пайтдаги Ўзбекистон Республикаси Марказий Ижроия кўмитасининг раиси Йўлдош Охунбобоев номига ариза тушган, унда алломанинг Шохимардонда амалга ошираётган ишлари ва хулқи қишлоқ аҳли орасида норозилик туғдираётганини айтишиб, уни эҳтиёт қилиш учун бу ердан чақириб олиш лозимлигини илтимос қилган эдилар. Айнан шу мактуб Шўро ҳукумати учун Ҳамзага қарши уюштирилган суиқасдга далил бўлиб хизмат қилди. Тез орада қатағон машинаси ишга солинди ва 60 киши қамокқа олинди. Суд ҳукмига кўра, “Ҳамзани тошбўрон қилиб ўлдирган”лардан 5 киши отувга, қолганлари турли муддатли қамок жазосига ҳукм қилинди.

Ўтган юз йилдан кўпроқ вақт мобайнида Ҳамза фаолияти ва ижодий мероси турли мезонларга кўра ўлчаб келинди, ҳар хил фикрлар айтилди. XX асрнинг 10-йилларидан 30-йилларигача Ҳамза ҳаётда ҳам, ижодда ҳам, маърифатпарварлик соҳасида ҳам, жадидчилик ҳаракатида ҳам ниҳоятда фаол бўлди, элга танилди. Вафотидан кейин эса ўн йил давомида шахс сифатида ҳам, ижодкор сифатида ҳам унутилди. Ҳеч ким уни эсламай қўйди.

40-йиллардан бошлаб бирданига янги ўзбек адабиётида биринчи “инқилоб куйчиси”, социалистик реализм методининг асосчиси деб тан олинди ва кўқларга кўтарилди. 90-йилларга келиб, Ҳамза инқилобни куйлагани, “Бой ила хизматчи” драмасида революционер Ғофир образини яратгани учун айбдор деб топилди ва унинг номини адабиёт тарихидан ўчириб ташлашга чақириқлар янгради.

Бу ҳақдаги асл маълумотлардан бохабар бўлган бугунги ўқувчи XX аср бошларидан то 30-йилларигача ўзбек тафаккури ривожини ва янгиликларини муҳим ўрин тутган Ҳамза Ҳакимзо-

Зарафшон миллий табиат боғининг кейинги тақдири нима бўлади?

Ноёб ўсимлик ва ҳайвонот турлари сақланаётган, ўзига хос ландшафтга эга, қарийб 2,5 минг гектар майдонни эгаллаган боғда кейинги пайтда дарахтларнинг кесилиши, ёнгинлар, тадбиркорлар томонидан ноқонуний қуришлар кўп кузатилди.

Ушбу муаммоларга ечим топиш, худудни экотуризм масканига айлантириш мақсадида 2022 йилда боғ Ўрмон хўжалиги қўмитаси ва вилоят ҳокимлиги тасарруфидан ҳозирги Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги тасарруфига ўтказилди. Хўш, шундан кейин миллий боғда нималар ўзгарди, худудни экотуризм масканига айлантириш учун қандай ишлар қилинди?

— Боғининг умумий ер майдони 2426,4 гектар бўлиб, қўриқхона, рекреация, хўжалик ва бошқа мақсадларда фойдаланиш зоналарига ажратилган, — дейди Зарафшон миллий табиат боғи директори Обиджон Рустамов. — Худуддаги вольерда 32 бош, очик табиатда эса Қизил китобга киритилган 125 бош Бухоро хонгули буғулари кўпайтириб келинмоқда. 2018 йилда вольердаги Бухоро буғулари генини янгилаш мақсадида Қорақалпоғистон Республикаси “Қуйи-Амударё биосфера резервати”дан 2 бош эркак буғу олиб келинди. Боғда 300 га яқин ўсимлик, 200 турдан зиёд, жумладан, Ўзбекистон «Қизил китоби»га киритилган қушларнинг 26 тури ҳамда туяқуш, Америка ламаси, товус, сусарка, окқуш, маймун ва бошқа жонзотлар ҳам бор.

Боғ худуди етти бўлимдан иборат бўлиб, 38 нафар ходим бириктирилганмиз. Ҳар бир худудни икки нафардан инспектор назорат қилади. Улар зарур техника, қурол-яроғ ва махсус кийим-бош билан таъминланган. Аммо бу ерда ҳал қилиниши керак бўлган бир қатор муаммолар бор. Жумладан, миллий боғдаги асосий муаммолардан бири сув масаласи. Сув йўқлиги учун худуддаги дарахтлар қуриб қолмоқда. Бунинг устига Зарафшон дарёсидан кум-шағалларнинг қазиб олиниши натижасида сув сатҳи пасайиб кетган, натижада балиқлар, дарахтлар, ўсимлик ва айрим жонзотлар йўқолиб кетяпти. Шунингдек, боғ аҳоли яшаш жойига жуда яқинлиги учун фуқароларнинг худудга зарари кўп тегапти. Масалан, биров ўтин ўғирлаш, мол-қўй боқиш, яна кимдир қуш ёки бошқа жонзотни овлаш учун худудга қиряпти. Бу муаммоларга барҳам бериш учун ҳеч бўлмаганда ҳар бир бўлимга тўрттадан сув қудуқлари чиқариш, боғга қарашли 47 километр худудни сетка тўсиқлар билан ўраш керак.

Вилоят ҳокимининг 2022-йил 21-декабрдаги “Зарафшон миллий табиат боғи инфратузилмасини тубдан такомиллаштириш мақсадида 2023-йилда амалга ошириладиган чора-тадбирлар режаси”га мувофиқ, М-39 халқаро магистрал йўлидан Зарафшон миллий табиат боғигача бўлган 3,5 километр йўлни асфальт қилиш, боғнинг электр таъминотини яхшилаш, худудга табиий газ тармоғи тортиш, 40 километрга сетка тўсиқлар ўрнатиш, худуд учун зарур жиҳозлар олиш, «Қизил китоб»га киритилган ва йўқолиб кетиш хавфи остида турган ҳайвонларни ҳимоя қилиш мақсадида худудни кенгайтириш ҳамда Зарафшон дарёсида тўғон барпо этиш кўрсатилган. Аммо бу ишлар охиригача етмаган ва айримларига хали

қўл урилгани йўқ. Хусусан, худудда табиий газ тармоғи ва 1 километрга сетка тўсиқлар тортилган бўлса, электр симларини тортиш ишлари чала қолган, йўлнинг белгиланган қисмига эса умуман асфальт ётқизилмаган.

Миллий боғ директорининг таъкидлашича, 2020-2022-йилларда худудда 72 нафар тадбиркор ноқонуний фаолият олиб борганлиги учун суд қарори билан объектлар бузилиб, тадбиркорлар чиқариб юборилган. Шунингдек, боғ худудидан ижарага берилган қишлоқ хўжалик ерларининг шартномаси ҳам бекор қилинмоқда. Бу ишлар тўлиқ яқунланса, худудни экотуризм масканига айлантириш режалаштирилган.

Айтиш жоизки, кейинги пайтда миллий боғга маҳаллий ва хорижлик сайёҳлар оқими кескин камайиб кетган ва бунинг бир нечта сабаблари бор. Биринчидан, М-39 халқаро магистрал йўлидан боғга олиб борувчи қарийб тўрт километр йўл таъмирталаб ҳолга келиб қолган. Иккинчидан, сайёҳларни кутиб олиш учун алоҳида ташриф маркази йўқ. Учинчидан, хавфсизлик тизими ва жонзотларнинг сақлов жойи талабга жавоб бермайди. Тўртинчидан, сайёҳларнинг тановул қилиши ва хордиқ чиқариши учун махсус жойлар йўқ.

— Ўтган йил боғга 7 мингдан ортиқ маҳаллий ва бор-йўғи 150 нафар хорижлик сайёҳ келди, — дейди Зарафшон миллий табиат боғи туризм мутахассиси Бобошер Мелиев. — Айни пайтда худудда хорижлик ва маҳаллий сайёҳлар оқимини кўпайтириш, уларни кутиб олиш мақсадида ташриф маркази қурилмоқда. Албатта, бу масканни экотуризмга айлантириш учун етарли эмас. Шу боис, худудда қўриқхона, туризм йўлаклари ташкил қилиш, ноқонуний қурилишларни тўлиқ бузиб, ўрнига дарахтлар экиш, сайёҳлар учун махсус жойлар ташкил қилиш, худудда қузатув камералари ўрнатиш бўйича таклифлар масъул ташкилотлар ва вазирликкача юборилган.

Боғ масъуллари худуддаги муаммо ва камчиликлар ҳамда миллий боғни экотуризм масканига айлантириш бўйича ўз таклифларини берган. Лекин бу ишлар амалда қилинадими-йўқми, масъуллар миллий табиат боғига қанчалик эътибор қаратади, бу бизга қорнғу.

Дарвоқе, Зарафшон миллий табиат боғида 2020 йилдан буён ёнгин кузатилади. Жорий йил қишнинг чилласида ҳам боғда яна ёнгин содир бўлди. Ушбу ёнгиннинг келиб чиқиш сабаблари ҳақида боғ масъулларидан сўрганимизда тўлиқ маълумот беришни исташмади ва қайсидир фермер атайин қилгани ҳақида айтишди. Яқинда вилоят фавқулодда вазиятлар бошқармаси бошлиғи Илҳом Исмоилов иштирокидаги матбуот анжуманида ҳам миллий боғ худудида содир бўлган ёнгин қасддан амалга оширилгани таъкидланди. Ва ҳолат бўйича жиноят иши қўзғатилиб, тергов-суриштирув ишлари давом этаётгани, жараёни Бош прокуратура назоратга олгани маълум қилинди.

Фазлиддин РЎЗИБОЕВ.

да ҳақидаги ҳақиқатни билолмайди, албатта. Хўш, Ҳамза ким ва қандай ижодкор? Унинг “инқилобий” (аслида маърифатга, озодликка чакирик) руҳдаги асарлари нимани англатади? — каби саволларга ўша давр воқеликлари кўзгуси орқали қарашгина асл ҳақиқатни намоён қилади.

Алоҳида таъкидлаш жоизки, Ҳамзанинг ҳаёти ва фаолияти Туркистонда XX асрнинг бошидаги умумий маънавий ўзгаришлар, илғор ижтимоий-фалсафий фикрлар, жадидчилик ҳаракати ривожидан тўғри келади. У ўз ижоди билан ўзбек миллий тафаккурининг тараққийси, ундаги халқчил ғояларнинг борган сари ривож топиб боришида, янги авлод вакиллари таълим-тарбиясида муайян аҳамиятга эга бўлди, дейиш мумкин.

Ҳамза бор-йўғи қирқ йил яшади. Аммо шу қисқа умрининг ярмидан кўпини халқига, миллатига, ўз шахсига, шаънига, оиласига, ижодига қилинган турли бўҳтону иғволарга қарши ҳақиқатни тиклаш учун курашга сарфлади. Академик С.Мамажонов қайд этганидек, Ҳамза бутун умри давомида “зўр бериб ҳақиқат йўлини қидириб” ўтди. Олимнинг ёзишича, Ҳамзанинг “бутун шеърияти, бадий ижоди юксак идеал билан — озодлик ғояси билан суғорилган эди”. Чиндан ҳам адабиётга “Ҳақиқат кимда?” (1908 йилда яратган романи назарда тутиляпти) деган савол билан кириб келган ижодкор то ўлгунича шу саволга жавоб излади, аммо унга жавоб тополмай ярим йўлда ҳалок бўлди.

Кейинги йилларда ҳар сафар Ҳамза ҳақида гап кетганида машҳур аллома Расул Ҳамзатовнинг “Менинг Доғистоним” асаридан жой олган Имом Шомил ҳақидаги шеър ҳаёлимга келаверади.

Шомил 20 йил давомида Доғистоннинг душманларига бўйсунмади. Бу йиллар орасида ғанимлар ўқидан 18 марта яраланди, лекин таслим бўлмади. Ўша даврда бор-йўғи юз минг кишидан иборат бўлган ва бир неча қишлоқларда яшаган доғистонликлар ўз Имомига хиёнат қилмади, уни душманларга тўтиб бермади...

Расул Ҳамзатов эса ёшлиқ қилиб ва ўз даври мафқураси таъсирида ёзган бир шеърида Имом Шомил танқидига бағишланган мисралар битди... Улғайгани ва ўзлигини англаганидан кейин ёзилган “Менинг Доғистоним” асарида эса ўз қилмишидан пушаймон бўлганини мажозий маъноларда ифодалади. Унга кўра, рутубатли тунларнинг бирида шоирнинг тушига кирган Имом Шомил танасига душманнинг 18 та ўқи теккани, аммо уларнинг бирортаси ҳам ўз миллатига мансуб Расул Ҳамзатовнинг мисралари каби заҳрини қолдирмаганини афсус билан сўзлайди.

Нима қилиб қўйганини кеч англаган шоир эса, ўз асари орқали тавба-тазарру қилар экан, бир неча бора отаси Цадаса Ҳамзатовнинг “Шомилга тегма, агар тегсанг, у сени ўлганинча қўйиб юбормайди” деган сўзларини афсус билан такрорлайди.

Бизнинг тарихимизда ҳам шундай зотлар борки, уларга тегиш, руҳини безовта қилишдан эҳтиёт бўлиш лозим. Мабодо тегсангиз нафақат ўлгунингизча, балки ўлганингнидан кейин ҳам қўйиб юбормайдиган ана шундай зотлардан бири айнан эл-юрт камоли йўлида эрта хазон бўлган Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий бўлса, ажаб эмас...

Менинг назаримда, Ҳамза бутун мол-мулки, иқтидорини халқ камоли йўлига тиккан, бир муддат шўролар мафқурасига алданган, дўлвори замон пўртаналаридан омон қолишга интилган ва умри ниҳоясида ўша даврнинг қурбони бўлган жадид боболаримиздан биридир.

Колумб даврида яшаган қароқчиларнинг “Энг яхши душман ўлик душман, чунки у ҳеч қачон қайтиб келмайди ва ўзини ҳимоя қилолмайди. Бинобарин, ўзи ҳақидаги ҳақиқатларни ҳам рўёбга чиқара олмайди” деган тамойили бўлган экан.

Холбуки, Ҳамза ўз юрти ва халқимизга, ўзидан кейин келадиган авлодларга душман эмас эди. Манбаларда Ҳамзанинг эл-юртига хиёнат қилгани, халқимизга зиён етказгани ёки ёш авлод йўлини тўсгани ҳақида бирорта маълумот учрамайди.

У тўғридаги ҳақиқатлар шоирнинг ўзи билан бирга қўмилиб кетгани ва ҳалигача тўла-тўқис очилмаётгани ҳамда турли талқинларга сабаб бўлаётгани эса Ҳамзанинг айби эмас.

Агар Ҳамза 1929 йилда Шохимардонда ўлдирилганида ҳам, у 30 йиллар қатағонини четлаб ўтолмас ва кўплаб сафдошлари — жадидлар қаторида отиб ташланиши муқаррар эди.

Шундай экан, ҳозирги даврга мос янгилашни тамойиллари ҳаётининг маъноси ва умрининг мазмунини белгиланган жадид боболаримизга ҳайкаллар қўйилган манзилларда Ҳамзанинг муаззам ҳайкали ҳам қад кўтарадиган кунлар яқинлигига ишонгим келади.

Қиём НАЗАРОВ,
фалсафа фанлари доктори, профессор

«Жигарларим кўрққанида, куёвим ўз жигарини таклиф этган» — Оғир дардни енгган аёл матонати

Шифокорлар «олти ойлик умрингиз қолди» дейишганди...

Биз бахорни аёлларга ўхшатамиз. Чунки бахор ҳам ўз вақтида кишининг қор-қировли синовларига сабр этиб, навбати келгач, ўз кўрки тароватини намоеън этаверади. Аёл ҳам қалбида не оғриқлар зоҳир бўлсада, борлиғида ўз гўзаллигини кўрсатаверади.

Синовлар... Оқдарёлик Дилором Бозорованинг ҳам 2015 йилда бошига оғир синов тушди. Бир кечада тўсатдан соғлиги ёмонлашган опага шифокорлар: «жигарингизнинг икки фози қолган, олти ойлик умрингиз қолибди...» дейишганди.

— Ўша кунларни эсласам ўзим кўрқиб кетман, аввал ҳеч қачон оғримаган, хасталик сезмаган эдим. Тўсатдан соғлигим ёмонлашиб, бир кечада шишиб кетганман. Ҳатто оёқ кийимим сифмай қолган. Кўзимга дунё қоронғу бўлиб кетган эди.

У пайтлар бизда жигар трансплантацияси йўлга қўйилмаганди. Ҳиндистонда операция қилиш мумкинлигини эшитдик, аммо унга ҳам донор ва жуда катта маблағ керак эди... Менда эса у маблағнинг ўндан бири ҳам йўқ эди. Шунда аввало яқинларим жонимга оро кирди, баъзилари кўрқди, баъзилари ўз жигарини таклиф

этди. Бор бисотимизни сотдик. Қариндошлар борини берди. Лекин бу маблағ ҳам етмасди. Шунда маҳаллий ҳокимият вакиллари кўлаб-қувватлади. Уларни ёрдами билан Ҳиндистонга борадиган бўлдим. Кўпчиликнинг ичида кизим ўз жигарини бермоқчи бўлди, лекин унинг қўлида саккиз ойлик чақалоғи бор эди. Шунда фарзанди онасиз қолишидан кўрқибми, ё менга ачинибми, куёвим ўз жигарини бермоқчи бўлиб, қатъий туриб олди. Баъзилардан «куёв — ёв» деган мақолни кўп эшитардим. Лекин бу таъриф нотўғри, ўшанда куёвимни ўз жигарини бермоқчи эканини эшитиб, жудаям таъсирланганман. Шундан буён уни ўғлимдек кўраман. Ўшанда қанча унамасин, куёвимнинг намуналари мос келмади. Натижаларга кўра, кизимники менга кўпроқ мос келди. Чақалоғи бўлишига қарамай, у донор бўладиган бўлди.

Ўша куни қахрамонимизни йўқлаб борганимизда, у далада трактор ҳайдаётган экан.

— Галлага ўғит бераётгудик, хўжайиним иккаламиз иккита тракторда ишляпмиз, баҳорги ҳар бир кун ғанимат, — дейди опа.

Унинг табассумли юзларида соғломлик барқ этиб турар, тўққиз йил олдин чеккан оғир дард нишонлари ўрнини бугун ажиб бир шижоат эгаллагандек. Бугун у меҳнат қилишда ҳар қанча эркакни йўлда қолдиришига гувоҳ бўлдик.

— Ҳорманг, бу дала ишлари сизга оғирлик қилмайдими?

— Ўшанда Ҳиндистонда оғир операция ўтказиб, бир ярим ойда оёққа турганман. Олти ой ўтмасдан далага чиқиб кетганман. Дардни меҳнат билан енгганман. Ўзимни дала ишларисиз тасаввур қилолмайман. Шу ер билан қўшилиб нафас оламан. 2005 йилдан буён фермерлик қиламан. Шаҳарда ҳам уйим бор, лекин у ерда бир кун туролмайман...

Опа чуқур хўрсинади...

— Биласизми, ҳаёт ўзи доим мени синаб келган. Оилада 10 фарзанд эдик, онам бевақт вафот этган. Ундан кейин укаларимга ўзим оналик

қилганман, ўшанда колхозда оддий ишчи эдим. Трактор ҳайдашни ҳам ўшанда ўрганганман. Кейин ўқиб агроном бўлганман, — дейди опа.

Сухбатни давом эттирар эканмиз, қахрамонимизнинг ўша таърифлаган донор кизи ва куёви келиб қолди. Опа эса «молларимдан, товукларимдан бир хабар олай» деб шошиб кетди.

— Ҳиндистонда ҳамма нарса тайёр бўлиб, жарроҳлик амалиёти бошланиши олдидан онам тўсатдан ўзгариб қолди. У «қизимни асраб қолинг, уни соғлигини хавф остига қўйманг. Бўлди, операция керак эмас»... деб фарёд ура бошлади. Лекин мен қатъий туриб, амалиётни давом эттиришларини талаб қилганман. Амалиёт бошланди, кўз олдимдан уйда қолган эмизлик чақалоғим, фарзандим ўтган. Шукр ҳаммаси яхши бўлган, — кўз ёшлари билан эслайди опанинг кизи Дилдора.

Ҳа, ҳаёт бизни доим ўзининг қутилмаган синовлари билан «сийлаб» туради. Бу «нозик хилқат» вакиллариининг метин иродаси, бардоши барчага ўрناق. Дилором опа ўзининг энг оғир дамларида дардларини ёнидаги Қорадарёга айтган эди. Аччиқ-аччиқ кўз ёшлар юмалаган бу дарёдан ўшандан буён қанча сувлар оқиб ўтди.

Сухбатни якунлаб, энди қайтамыз деб турсак, «тракторчи» опамиз бизни хайрон қолдириб, замонавий «Hyundai» машинасини ҳайдаб келиб қолди: «Сизларни ўзим кузатиб қуяман. Бу далаларда адашиб қолманг тагин». Йўл-йўлакай опанинг айтиб беришича, Ҳиндистондан келгач, барча ишларини бошидан бошлабди... Ҳозир камида 20 нафар ишчига раҳбарлик қиларкан. «Ўндан ортиқ техникаларим, юз гектар ерим бор», дейди.

Ҳа, у тақдирини шу ер билан боғлаган. Меҳнатни заҳмат эмас, бахт деб билади. Балки шу турмуш тарзи уни бахтга — бой, дардга — қашшоқ этаётган бўлса, не ажаб.

Шухрат НОРМУРОДОВ

ЭНГ ЯХШИ МЕҲМОНХОНА

Тошкентда ҳар томонлама қулайликлар яратилган турли тоифадаги энг яхши жойлаштириш воситалари тақдирланди.

— Беш-олти ой давомида юртимиздаги барча меҳмонхоналарни, жойлаштириш воситаларини бориб ўргандик. Ғолибларни танлашда мижиозларга кўрсатиладиган хизматлар, санитария-гигиена қоидаларига қанчалик амал қилинганлиги, яратилган шарт-шароитлар ва бошқа муҳим жиҳатларга эътибор қаратилди. Шунингдек, жойлаштириш воситаларининг энг кичик ходимлари, ресторанларини юритаётган ходимлар, менежерлар, ошпазлар, дизайнерлар, савдо директорлари ҳам танлаб олинди,

— дейди Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги ҳузуридаги Туризм кўмитаси бўлим бошлиғи, ҳакамлар хайъати аъзоси Муҳайё Ҳайитова. — Бу каби тадбирлар, албатта, бошқа жойлаштириш воситаларини ҳам энг яхши бўлишга ундайди. Бу эса мамлакатимизнинг туристик жозибадорлигини, меҳмондўстлик соҳасидаги хизматлар сифатини оширишга хизмат қилади.

Маросимда бошқа номинациялар қатори экологик стандартларга амал қилиб келаётган жойлаштириш воситалари ҳам тақдирланди. Хусусан, “Mercure Bukhara Old Town” меҳмонхонаси “Минтақадаги энг яхши экологик меҳмонхо-

на”, “Bukhara Desert Oasis and SPA” кластери эса “Энг яхши экологик сайёҳлик кластери” деб топилди. “Mercure Bukhara Old Town” меҳмонхонаси бош менежери Ражаб Климанзаде Ўзбекистонда экологик туризмни ривожлантиришга, хусусан, жойлаштириш воситаларида сайёҳлар учун экологик стандартларни жорий қилиш, атроф-муҳит тозаллигига катта эътибор қаратилаётганини алоҳида таъкидлади.

— Меҳмонхонамизда бир марталик пластик идишлардан тўлиқ воз кечилган. Айни дамда фақат экологик тоза ва биологик парчаланадиган маҳсулотларни ишлатамиз, — деди Ражаб Климанзаде. — Шунингдек, чиқиндиларни тарқатиш

ва уларни қайта ишлаш учун махсус қутилардан фойдаланамиз. Меҳмонлар учун эса махсус экотранспорт йўлга қўйилган. Қайд этиш жоизки, “Accor” брендининг барча меҳмонхоналарида фақат экологик тоза маҳсулотлардан фойдаланиш жорий қилинган.

Маълумот учун, Ўзбекистон миллий меҳмондўстлик мукофоти меҳмондўстлик соҳасидаги биринчи йирик лойиҳа ва меҳмонхона саноатидаги янги мукофот бўлиб, у ҳар йили турли тоифадаги энг яхши жойлаштириш воситаларига тақдим этилади. Лойиҳа мамлакатимизнинг сайёҳлик жозибадорлигини ошириш, ички ва жаҳон бозорларида жойлаштириш воситаларининг рақобатбардошлигини кучайтириш, халқаро туризм бозорида Ўзбекистоннинг ижобий имиджини шакллантиришга хизмат қилади.

ҲАМКОРЛИК АЛОҚАЛАРИ КЕНГАЙМОҚДА ЖАМИЯТ

Ёшларни касб-ҳунарга тайёрлашда, уларга берилаётган таълимнинг сифат даражасини яхшилашда ҳамда ўқувчи-ёшларнинг баркамоллигини таъминлашда касб-ҳунар мактаблари билан олий таълим муассасалари ўртасидаги ҳамкорлик алоқалари муҳим аҳамият касб этмоқда. Бекобод шаҳар касб-ҳунар мактабида ҳам бу борада сезиларли ишлар амалга оширилаётир.

Яқинда “Олий таълим ва профессионал таълим муассасалари билан ҳамкорлик” дастури асосида мактабимизда Тошкент давлат техника университети, Тошкент давлат техника университети Олмалиқ филиали ва Тошкент кимё-технология институти Янгиер филиали билан биргаликда семинар-тренинг ўтказилди. Семинар-тренингда битирувчи ўқувчиларимизнинг бандлигини таъминлаш, уларни олийгоҳларга жалб этиш мақсадида юқорида номлари кайд этилган олийгоҳларнинг соҳавий йўналишлари бўйича ахборотлар тингланди. Ўзаро суҳбат, фикр алмашув жараёнида битирувчи ўқувчиларимиз кўпгина янгиликлардан бохабар бўлишди. Тадбир давомида олий таълим муассасаларидан ташриф буюрган профессор ўқитувчилар ўқувчиларни қизиқтирган саволларига батафсил жавоб беришди.

Яна шуни таъкидлаш лозимки, бугунги кунда Бекобод шаҳар касб-ҳунар мактаби ўқувчилари шаҳримиздаги йирик саноат корхоналарида ишлаб чиқариш амалиётларини муваффақиятли ўташмоқда. Ўзаро ҳамкорлик шартномаси ва йўл хариталарига биноан, 2023-2024 ўқув йили учун белгиланган жадвал асосида 588 нафар 2-босқич ўқувчилари шаҳардаги “Ўзметкомбинат” АЖ, “Бекободцемент”, Электр тармоқлари корхонаси, “Тошкент сув таъминоти” МЧЖ Бекобод

филиали, “Бетакрор мовий осмон” корхонаси, “Хумор” гўзаллик салони, “Сарбон” МЧЖ, “Султон Бибиҳоним” МЧЖ, “ALBA-TEXTILE” сингари корхона ва ташкилотларда бўлишиб, ўзларининг назарий жиҳатдан олган билимларини ишлаб чиқариш амалиётида мустаҳкамлашмоқда.

Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил

29-мартдаги 163-сонли қарорига мувофиқ ҳамда профессионал таълим тизимида DUAL таълимни ташкил этиш низомига асосан мактабимизда жорий ўқув йилидан тикувчилик йўналиши бўйича DUAL таълимга 26 нафар ўқувчи қабул қилинган эди. Бугунги кунда улар “Бетакрор мовий осмон” хусусий корхонаси билан ҳамкорлик шартномаси тузган бўлиб, ҳафтанинг 3 кунда касб-ҳунар мактабида назарий билим олишади, ҳафтанинг қолган 3 кунда эса ишлаб чиқариш корхонасида ўқув амалиётини ўташади.

Профессионал таълимнинг DUAL тизimini ташкил этиш тўғрисидаги низомга асосан касб-ҳунар мактаби ва кадрлар тайёрлайдиган корхона ва иккинчи томондан профессионал таълим муассасаси ўқувчиси билан шартнома тузилган. Шартномага асосан ҳар бир ўқувчининг бажарган ишига қараб корхона томонидан ойлик маошлари тўлаб келинмоқда. Ўқувчилар касб-ҳунар мактабини тамомлаганидан сўнг ўз йўналишлари бўйича “Бетакрор мовий осмон” хусусий корхонаси томонидан уларнинг бандлиги таъминланади. DUAL тизимининг ўзига хос қулайлиги ҳам ана шундадир.

Мардикул БОЗОРОВ,
Бекобод шаҳар касб-ҳунар мактабининг ишлаб чиқариш таълими бўйича директор ўринбосари.

Муассислар:

Ўзбекистон Республикаси
Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги

Тадбиркорлар ва ишбилармонлар ҳаракати – Ўзбекистон Либерал-демократик партияси.

Ўзбекистон Нодавлат нотижорат ташкилотлари миллий ассоциацияси.

Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси.

Бош муҳаррир
Мақсуд ЖОНИХОНОВ

Газета таҳририятнинг компьютер бўлимида саҳифаланди.
“Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди.

Манзил:
Буюк Турон кўчаси 41.
Буюртма рақами Г-310
Адади: 1015.
Пайшанба куни чиқади.
Қоғоз бичими А-3,
ҳажми 2 босма табоқ.
Баҳоси келишилган нарҳда.
Газета Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигида
2006 йил 0010-рақам билан рўйхатга олинган.

ISSN 2010-7722

Газетанинг полиграфик жиҳатдан сифатли чоп этилишига “Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси масъул.

Тошкент шаҳри,
Чилонзор тумани,
Новза кўчаси, 14-уй
Маълумот учун телефонлар:
98-111-48-29
99-994-70-52

Реклама ва эълонлар учун:
Электрон почта:
jamiyat@mail.uz
Газета индекси – 131
“ЖАМИЯТ”дан олинган маълумотларда манба сифатида газета номи кўрсатилиши шарт.
Топширилган вақти: 20:00
1 2 3 4 5 6

Ов мавсуми якунланди

Ўзбекистон Республикасининг 2020-йил 8-июлдаги “Ов қилиш ва овчилик хўжалиги тўғрисида”ги Қонунига мувофиқ 28-февралдан ов қилиш муддати якунланди. Тақриб 15-августгача давом этади.

Маълумот учун, ов мавсуми даврида ноқонуний ов билан боғлиқ бўлган 1000 дан ортиқ ҳолат аниқланди. Ҳуқуқбузарларга нисбатан эса қарийб 3 миллиард сўмга яқин жарима ва зарарлар қўлланилди. Шунингдек, улардан 837 та ҳайвон ва парранда,

2836 кг балиқ, 160 дан ортиқ ноқонуний ов қуроллари олиб қўйилган.

Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги фуқаролардан чеклов вақтида табиатни муҳофаза қилиш қонунчилиги талабаларига риоя этишни, шу билан бирга, қуш ови бўйича берилган руҳсатномаларни ов муддати якунланганидан сўнг 10 кун муддатда Ўзбекистон Овчи ва балиқчилар спорт бирлашмаси ва унинг бўлинмаларига қонунда белгиланган тартибда топширишларини сўрайди.

Муҳим!

Ноқонуний ов билан боғлиқ қонун бузилиши ҳолатларига дуч келсангиз, Экология вазирлигининг 11-57, 12-07 ишонч рақамларига ёки вазирликнинг ҳудудий бошқармаларга мурожаат қилинг.

Унутманг!

Ноқонуний ов учун қатъий жавобгарлик белгиланган бўлиб, бу борада юзага келадиган ҳар бир ҳолат бўйича ўрнатилган тартибда қонун устуворлиги таъминланади.

Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги Ахборот хизмати

(Боши 1-саҳифада)

Синфдаги болалар орасида усти энг юпуни ҳам Мансур эди. Лекин унинг бирон жойи йиртилганини, кир-чир бўлиб юрганини ҳеч ким кўрмаган. Кийим-боши эскилигига қарамай тоза, озода бўларди. Синфдошлари тез-тез янги кўйлак, шим кийиб келишарди. Бундай кезларда Мансурнинг ичидан бир нарса узилиб кетгандай туюлар, баъзан аччиқ хўрсинишдан йиғлаб юборишига сал қолар, аммо ўзини тиярди...

Трамвай шиддат билан ўнгга бурилди-ю, Мансур қалқиди. Хаёли бир коса сувдай чайқалиб кетди. «Кейингиси авиасозлар заводи». Репродуктордан эшитилган ҳайдовчининг овозидан сергак тортди. «Энди Ўрдага кепмизми. Ў-хў, бу юришда Қорақамишга қачон етамиз?». «Динамо» магазинидан чиққан уч-тўрт ёш йигитнинг устидаги спорт кийимини кўриб, лоп этиб яна болалиги ёдига тушди.

Эсида бор, олтинчи синфда ўқирди. Жисмоний тарбия ўқитувчиси кейинги дарсада ҳамма спорт кийими кийиб келишини тайинлади. Бу Мансурни анча хафа қилди. Отасига буни қандай айтишни ўйлаб ўйига етолмади. Охири минг хижолат билан онасига кўнглини ёрди. Онаси оғир уф тортти-да, Мансурнинг бошини силади:

— Хўп болам, айтаман отангга, иложи бўлса олиб берадилар.

Мансурнинг раҳми келди онасига. «Шўрлик онам. Ҳалиям индамайди. Нима бўлсаям ичига ютади. Олти ака-ука ўқисак мактабда, қайси бири-мизга форма олиб берсин».

Бугун ҳам, эрта ҳам ўтди. Яна икки кун. Аммо спорт кийимидан дарак йўқ. Мансур ҳам бу ҳақда бошқа сўз очмади. Камгап отасининг янада камгапроқ, ўйчанроқ бўлиб қолганини сезди. Ота-онасининг шундоқ ҳам синиқ юрагига туз сепганидан ўзини ўзи койиди, астойдил эзилди.

Дарсга кирган жисмоний тарбия ўқитувчиси ким спорт кийими кийган-киймаганини текширди.

— Нега форма кийиб келмадинг? — деб сўради Мансурдан. Мансур эгилган бошини ердан кўтаролмай жим тураверди. — Мунча хасис бўлмасан отанг. Битта форма олиб беришга кучи етмай қоптими. Ёки ўқитувчининг гапи бир пулми.

Мансур ер остидан ўқитувчисига хўмрайиб қаради. «Бас қилинг! Ўйлаб гапираяпсизми ўзи. Сиз ҳам менинг отамга ўхшаб урушда бир оёғингизни ташлаб келганингизда бундай демасдингиз».

Ўқитувчига шуларни баралла айтмоқчи бўлди, аммо ўзини қўлга олди. Ота-онасининг ўғитлари, инсоннинг энг ёмон иллати бетгачопарлик қилиш, деган гаплари ёдида эди. Муаллим жаҳл билан унга қараб турди-да:

— Синфда қолсан. Қачон форма кийиб келсанг шунда дарсга қатнашсан, — деб ўқувчиларни спорт майдончасига олиб чиқиб кетди.

Мансур бошини ҳам қилганча

ёлғиз ўзи сўппайиб қолди. Охири бола чиқиб, синф эшиги ёпилиши ҳамано Мансурнинг кўзларига ёш қуйилиб келди...

Трамвай кескин тўхтади. Мансурнинг хаёли бўлинди. Ўтган воқеаларни эслаб, мийиғида қулиб қўйди. «Одамзотнинг хаёти қизиқ эканда. Бир вақтлар шу форма туфайли ўқитувчини ёмон кўриб қолганман. Бал-

АТРОФДА БАҲОР...

Ҳикоя

ки бу нотўғридир. Ахир, ўқитувчида нима айб. У ҳам юкоридан буюрган ишни қилади-да... Лекин ҳар ҳолда тушуниши керак эди-ку. Суриштирмай-нетмай одамнинг дилига озор бериш инсофданмас. Ўқитувчи деган номи бор. Сал мулоҳаза қилиб, ўқувчининг оилавий шароити билан ҳам қизиқиб кўрса бўларди-ку...»

Ёшига нисбатан бир қадар катта кўринишини олдин ҳам ўртоқлари, таниш-билишлари айтишган, буни Мансурнинг ўзи ҳам сезарди. Лекин ҳеч маҳал бунинг сабабини, нега бундайлигини ўйлаб кўрмаганди.

Ҳозир мана бу йигит «амаки» деганидан сўнг негадир бу ҳақда ўйлай бошлади. Йўқ, бу гапдан унинг кўнгли ўксимади, фақат табиатнинг айрим нотекис, адолатсиз қонунлари хусусида ўйга толди. Ўзича бунинг сабабларини қидирди. «Болалигида кўп қийинчилик кўрган одамнинг ҳаммасиям тез қарийвермаса керак. Эҳтимол, наслга боғлиқдир. Отам раҳматли ҳам шунақа улўсифат, ёшига нисбатан анча кексароқ кўри-нардилар».

Отасини эсласа ҳар доим кўнгли алланечук чучурканиб кетади. Отасининг хаёти Мансур учун мактаб бўлди. Сабр-қаноатни, одобни, қийинчиликларга бардош беришни — хаётда неки яхшиликларга эришган бўлса, ҳаммасини отасидан ўрганди. Отасининг умри, хаёти, фикрлари унинг учун мезон эди. Бошига бирон ташвиш тушса отасини эслайди. Шунда кўз ўнгида оппоқ, қалин соқоли кўксига тушиб турган, турмушнинг аччиқ аламлари ўчмас изини қолдирган сал буришиқ, аммо нимаси биландир суҳбатдошини сеҳрлаб қўядиган нуруний сиймо гавдаланади. «Ҳамиша ҳалол, покиза бўл. Ҳаром-ҳариш ишга қўл урма, бу йўлга юрма. Ҳеч маҳал ҳеч кимнинг дили-

ни оғритма!» Мана шу насиҳатларни босиқлик билан, дона-дона қилиб, чертиб-чертиб айтади. Шунда Мансурнинг кўнгли таскин топиб, ташвишларни кучли, букилмас ирода билан бир чеккага итқитиб ташлайди. Лекин буни у ҳеч кимга — на акаларига, на онасига айтади. Сир тутати.

«Эркакнинг улўсифат, сал кўримли бўлгани яхши. Ёши элликка борсам гўдакка ўхшаб шилдинглаб юрган эркак, эркакми? Викор керак йигитга». Ҳозир отасининг ана шу гапини эслади. Йўқ, фақат ҳозир эмас, умуман ёш ҳақида гап кетса шу гаплар лоп этиб Мансурнинг ёдига тушади. Бу билан ўзига-ўзи таскин бермайди.

фий ҳайрат билан айтдики, бирданига иккови ҳам жим қолди. Иккаласининг хаёлидан икки хил фикр кечди. Йигит: «Папка кўтариб юришига қараб туппа-тузук, кўпни кўрган одам деб ўйлабман. Соч деган жониворам қалла ишласа-ишламаса тўкилаверарканда. Умрида одам-подам кўрганми ўзи бу?» Мансур: «Тўққизинчини битирганидан бери тўққиз йил ўтган бўлса, демак йигирма бешни уриб қўйипти-да. Ўзимиз қатори эканку. Фарқи уч йил экан-да. Тавба, ёш болага ўхшайди-я. Хафа қилиб қўйдимов чоғи».

— Жуда шўхга ўхшайсиз-а, амаки, — деди йигит қулиб. Сийрак мўйлаб чиққан юпка лаблари унинг ярақлаб турган тилла тишларини тўла берки-та олмасди. — Қизларни айлантира-вериб ёшни кичкина айтишга ўрганиб қолгансиз шекилли, а?

— Узр, хафа қилиб қўйдим чоғи. Мен сизни ёш йигит деб ўйлабман-да.

— Ёш бўлмай, нима, қариб қопмизми?

Трамвай навбатдаги бекатга яқинлашди. Йигит олдинги эшик томон йўналди:

— Бўпти, амаки, саломат бўлинг, мен тушдим.

— Хўп, хайр, — деди Мансур ихтиёрсиз равишда.

Йигит одамлар орасидан турти-ниб-суртиниб нари кетди. У кўздан ғойиб бўлгунча Мансур ажабланиб қараб қолди.

— Яхши йигит, ўзингиздан катталарга жой берсангиз бўлмайдими?

Мансур бошини кўтариб қоматдор, юзлари хўрознинг тожисидай кип-қизил, кўкси орден-медаллар билан тўла олтмиш ёшлардаги бақувват бир одамни кўрди-ю, ирғиб ўрнидан турди.

— Кечирасиз, амаки, кўрмай қопман. Марҳамат.

— Шунақа, ҳозирги ёшлар ҳеч нимани кўрмайди, — деди барваста киши бўш ўриндикка оғирлик билан ўтираркан. — Айтмасанг ўрнидан кўзгалмайдиам, без бўлиб ўтираверади.

Бу гап Мансурнинг бағрига тиг каби санчилган бўлса ҳам индамади. Сал нарироққа сурилди-да, деразадан ташқарига қараб кетаверди. Барглари тангадай бўлиб қолган тераклар, йўлкалар четидаги жонли тўсиқлар кўм-кўк. Анави олча роса гуллапти-да. Худди қор қоплаганга ўхшайди.

Бу манзара, кўклам кўриниши, трамвайнинг очик деразаларидан кираётган аллақандай ёқимли, хўшбўй Мансурнинг дилини ёритгандай, хаёлидан ҳар хил айқаш-уйқаш фикрларни қувгандай бўлди. Беихтиёр ён-атрофдаги одамларга бирма-бир кўз югуртирди. Уларнинг юзида ҳам ажиб бир қувноклик, кўтаринкилик акс этиб турарди. «Яхши йигит, ўзингдан катталарга жой берсанг бўлмайдими», деган амакига қаради. Ташқарини кузатиб кетаётган бу одамнинг ҳам чехраси очилган. Ҳозир ана шу киши ҳам Мансурга яхши одам бўлиб кўринди.

Атрофда баҳор эди...

Маматқул ХАЗРАТҚУЛОВ,

1973 йил.

